

Продовжувати цей перелік можна дуже й дуже довго. Та не для того, щоб "милувалися" нащадки діями своїх предків, написав свою книгу Володимир Шкварчук. Не для того, щоб налякати читача, автор розповідає про численні злочини керівної верхівки, її помічників, про їх моральний розклад, про звиродніння. Він хоче, щоб ми, нарешті, широко розплющили очі і подивилися правді у вічі, бо брехня не тільки затуляє окремі боки життя, а й отруює та атрофує нашу свідомість, робить нас пасивними, байдужими.

Книгу Володимира Шкварчука "Голодомор 1932-33 годов на Черниговщине", як і збірку поезій, важко аналізувати, її необхідно читати, вдумуючись у кожне слово, у кожну цифру. Віч-на-віч з документами допомагають розмовляти авторська іронія, що нерідко переходить у сарказм.

Станіслав РЕП'ЯХ.

ПРО "ЛІТЕРАТУРУ ЛИСТІВ"

Проблеми епістолографії, тобто "літератури листів", до цього часу не досліджені і не з'ясовані. Вони ускладнюються тим, що лист як жанр за більше ніж тисячу років дуже еволюціонував і з предмета риторики, коли містив у собі певні правила написання, сьогодні перетворився в особливий вид мистецтва слова, умовну літературну форму, тобто став предметом мистецтва.

Тому на сьогодні "поетика листів", точніше сказати, її еволюція від давнини до сучасності залишається загадкою, а "ножиці" між "риторичним" та сучасним "естетичним" станами епістолографії потребують наукового пояснення, на яке наші вчені досі не спромоглися. Заповнює цю прогалину монографія нашого земляка (родом з Макишина Городнянського р-ну Чернігівської обл.), нині киянина Володимира Кузьменка "Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20-50-х років ХХ ст." (Київ: Інститут літератури ім Т. Г. Шевченка НАН України, 1998. - 305 с.). Книга вийшла за редакцією члена-кореспондента НАН України, доктора філологічних наук Віталія Донченка.

У вступній частині дослідник розглядає давніші і сучасні теорії епістолярного жанру. Якщо раніше таким листам були притаманні публіцистичність, повчальність, наставницький тон, то тепер ці функції вони втратили. Простежуючи пересікання європейської та української епістолярних традицій, вчений слушно наголошує на тому, що нинішня "література листів" уже не конструє в уяві читача "образу ритора", тепер вона вимальовує конкретного адресата, що має ім'я, біографію і належне місце у соціумі. Навіть тоді, коли створюються так звані фіктивні листи (як це робив, наприклад, португальський поет Фернандо Пессоа, вигадавши своїх персонажів і змушуючи їх листуватися між собою та вступати в різні полеміки), то все одно "гра в листування" має адресанта і адресата. Персона кожного з них, вважає дослідник, може бути завуальованою, прихованою за маскою, розщепленою на різні "ролі", заступленою різними метаморфозами, але вона дозволяє упізнати у тексті нарисово-документальну основу і відшарувати її від умовних форм вираження думки.

Особливу цікавість викликає розділ, присвячений творчості письменників тоталітарної доби. Осмисливши листи до різних адресатів Максима Рильського, Олександра Довженка, Юрія Яновського, Григора Тютюнника, Василя Стуса та інших, Володимир Кузьменко показує, як на текстах листів відбиваються державні механізми уніфікації. Офіційна ідеологія прагнула зробити з людини "механічну ляльку", щоб її можна було вилучити із середовища, розібрати на частини, і, коли треба, скласти докупи. Листи - свідки опору такій уніфікації. Усі вони переконливо показують, як особистістю прагне стати система, наскільки вона зацікавлена у тотожності своїх "знаків" - людей, і все робить для того, щоб живі істоти прикмети свого індивідуального розрізнення втратили. Система прагне, щоб кожен із авторів (і адресатів) листа перетворився на героя фільму Романа

Поланського “Квартирант”, який приходив у кафе, сідав за стіл, але не мав права зайняти свою улюблену позу або замовити улюблену страву - система не дозволяла. Тобто він став абстрактним, невідрізним від інших знакам і займав певне місце у системі, але не мав дозволу на власне вираження. Так колишня риторика була замінена на ідеологію. Дослідник детально аналізує такі жанри сучасної епістолографії, як критика, публіцистика, художні листи тощо.

Особливе коло проблем, на думку Володимира Кузьменка, становить трансформація жанру листа у художні прийоми сучасної белетристики. Ці проблеми суголосні з актуальними питаннями інтерсеміотичності, інтертекстуальності та неориторики. “Інкорпорації” листів у художній світі, як це ми бачимо на прикладах повістей “Музикант” і “Художник” Тараса Шевченка, виконують різні функції: подають інформацію про героїв та соціум, творять шкалу цінностей “справжніх” і “несправжніх”, дискредитують інші, залучені до художнього світу, “мови”. Словом, кожен з них сприймається як “текст у тексті”, це особливо стосується збудованих на листуванні персонажів (роман “Намилена трава” Павла Загребельного). Тонкощі “гри в інший жанр” (у жанр листа) актуалізуються, перегукуючись з проблематикою “нарративної маски”.

Монографія Володимира Кузьменка є цінною науковою працею, вона, безперечно, варта докладнішої і всебічнішої розмови.

Олесь Нічлава.

ДУША НА ОБЛИЧЧІ

Дзюба Сергій. Кракатунчик - кленовий бог.

Повість для дітей. - Чернівці, РВК “Деснянська правда”, 1999. - 120 с.

Дотепер читачі знали Сергія Дзюбу - поета, автора двох поетичних збірок і лауреата кількох премій. Автор домігся, якщо не слави, то, принаймні, значного успіху. Але замість того, щоб, набравшись поважності, спочивати на лаврах, він “впадає в дитинство”. Свідченням чого - повість “Кракатунчик - кленовий бог”.

Якби я оповів, що в Луцьку на правому березі річки Сапвляівки (якраз навпроти мого вікна) приземлився НЛО, і гуманоїди у вишиванках, розстеливши на моріжку рушника, закусили салом з цибулею, то нікого б цим не здивував. Нема такого села, а в тому селі нема такого дядька, у якого б НЛО на городі посадки не робив. А що кожному другу тітку інопланетяни викрадали - спробуй не повір!.. Нікого тепер нічим не здивуєш. І Сергій Дзюба мене своїм Кракатунчиком не здивував (усякі домовички, гноми, барабашки - на кожному кроці). Але розчулив. У мене “душа вийшла на обличчя”. Пригадалось, як я “робив гопки” дядечкам та тітонькам і як мені за ці гопки перепадало, побачив себе маленьким... Втім, можливо, це був Кракатунчик.

Повість С. Дзюби традиційна у хорошому розумінні цього слова. Прочитане автором у дитинстві не минуло безслідно. Вдавшись до глибшого аналізу, не склало б клопоту визначити витоки “Кракатунчика...”. Наразі не ставлю перед собою такої мети, відтак залишаю ці дослідження для майбутніх дзюбознавців.

Традиційні сюжетні ходи, традиційна “подача матеріалу”. Ще раз нагадаю, що не вкладаю у слово “традиційний” негативного значення. Традиційний не означає позичений чи застарілий. Шпетити письменника за традиційність так само безглуздо, як і докоряти поетові, що він пише ямбом чи анапестом. Це тільки й значить, що за плечима у автора певна школа.

Головні герої повісті - першокласник Сергійко та його друг Кракатунчик. Кракатунчик - це малесенька копія того, кому він з'являється. Одночасно двоє чи більше людей не